

L'home que va voler regnar

In memoriam Stanley Kubrick

Antoni Figuera

Per començar, permeteu que em prengui dues llibertats: la primera, parafrasejar el conegut títol del binomi Kipling-Huston: Stanley Kubrick, el cineasta amb més voluntat autoral de "poder" o "voler regnar" en el territori cinematogràfic de les darreres dècades, dels anys 60 en endavant. Ho va aconseguir, realment? La segona és una declaració de principis que, supòs, jugarà contra meu: no m'hi he trobat mai, entre els incondicionals del cine de Kubrick, tot i que m'agradin molt algunes de les seves primeres pel·lícules (en particular, una de la qual parlaré a la segona part de l'article). Em sap greu: una cosa semblant em passa amb una part de la filmografia d'altres dos incontestables mestres del cine contemporani: Francis Ford Coppola i Martin

Scorsese, "autors" tots dos, com Kubrick, en el més estricte i rigorós sentit de la paraula, i tan plenament conscients de ser-ho que ni volen ni poden evitar caure en els atacs de

megalomania més desfermats. I els qui em coneixen saben que la megalomania i les explosions explícites de "genialitat", són un dels defectes que menys consent a un director de cine. Només les puc disculpar a Orson Welles i, de vegades, a Fellini, però no a Coppola ni a Scorsese ni, per descomptat, a Kubrick.

Però, ja que m'agrada cultivar les meves pròpies contradiccions, valor molt positivament la primera etapa del cine d'Stanley Kubrick, en la qual, a partir dels codis específics de determinats gèneres cinematogràfics (el cine negre a *Atraco perfecte*, el cine bèl·lic i de processos a *Senderos de gloria*, el "peplum" a *Espartaco*) assoleix cims de rotunditat narrativa, interiorització psicològica i rigor de posada en escena que sacrificarà posteriorment en la següent etapa de suposada maduresa i autoria plena.

He de demanar perdó novament -què hi farem!- als incondicionals del seu cine, però entre els films que més he detestat tota la meua vida hi ha títols com *La naranja mecànica* i *El resplandor* de Kubrick o *El cabo del miedo* d'Scorsese. I entre els que m'han avorrit més rodona-ment es troben *2001: Una odisea del espacio* del mateix Kubrick, *Apocalipsi Now* de

Coppola i *Casino* d'Scorsese -aquesta darrera, a pesar de la sempre estimulante presència de Sharon Stone (per cert, quin meravellós poema, "Astarnuz", li acaba de dedicar José María Álvarez en el seu darrer llibre, *La lágrima de Ahab*).

Esplèndides, per diferents raons, resulten *Atraco perfecte* i *Senderos de gloria*. La primera per ser, com ha dit Àngel Fernández Santos, un "thriller" de tirallines, traçat amb esquadra i compàs, i que resisteix ben bé la comparació amb *La jungla de asfalto* de John Huston, de la qual de vegades sembla un suggestiu i potent *remake* -i no només pel fet d'estar interpretades totes dues per l'inoblidable protagonista de *Johnny Guitar*, Sterling Hayden. I la segona, per ser un film de guerra trenat amb la precisió d'un teorema. Probablement sigui *Senderos de gloria* -al costat de *Rey y Patria* de Joseph Losey- el més revelador al·legat contra la insània del codi militar que s'hagi rodat mai. Denúncia implacable i sense embuts de la carniseria que va ser la Gran Guerra -quin

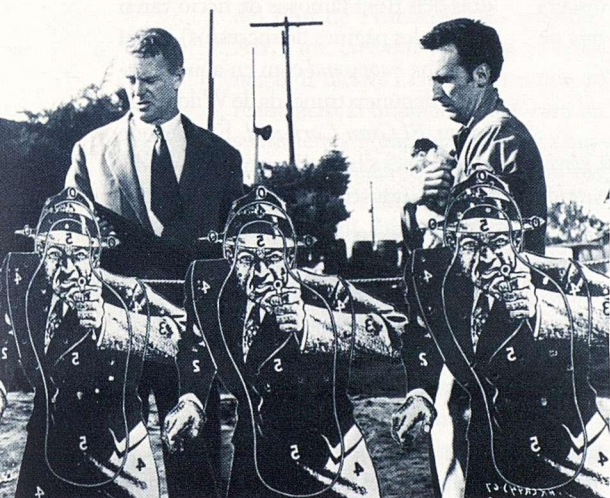

terrible sarcasme, totes dues paraules-, en les trinxeres de la qual, on varen ser conduïts amb argúcies i reclams patriòtics, varen deixar la seva vida -després d’haver agafat el seu fusell- la major part de Johnnies (soldats anònims) d’Europa.

Però per damunt fins i tot de l’opinió del mateix Kubrick, i del nivell d’autoria i de responsabilitat en l’acabat final del film, que li correspongui a ell o al seu protagonista-productor, Kirk Douglas, l’obra mestra de Kubrick per mi és *Espartaco*.

Amb el punt de partida del guió de Dalton Trumbo sobre una novel·la de Howard Fast, *Espartaco* admet diver-

sos nivells d’aproximació: a) anàlisi fílmica dels mecanismes polítics d’opressió i esclavatge en un moment clau de la història: la primera rebel·lió armada i col·lectiva contra el poder organitzat; b) història personal d’una evolució -d’esclau a gladiador, de gladiador a llibertat- a la recerca d’una dignitat i llibertat que, encara avui, una bona part de la humanitat contempla, malauradament, com una fita inassolible; c) transgressió o subversió d’uns abundosíssims mitjans i elements tècnics posats a disposició de Kubrick per la maquinària de Hollywood, i que acabaran complint una funció molt diferent a la que en un primer moment semblaven destinats: a partir del “colossal” i el gran

pressupost, aconseguir una obra intimista dotada d’una concisió i d’un rigor absolutament admirables (en la mateixa línia potenciada per Anthony Mann a *El Cid* i per Joseph L. Mankiewicz a *Cleopatra*).

Espartaco no és tant un estudi sobre la més noble de les reivindicacions humanes -la resistència davant la tirania- com una aproximació dialèctica als envitricolls que vertebrèn el poder plutòcrata i oligàrquic. Qui no veurà reflectits en l’omniscient figura de Crasus personatges i sistemes de govern perfectament assimilables al món actual? I quan el mateix Crasus parla al Senat de les mesures represives que, en nom de l’autoritat i l’ordre, es prenen a Roma, i del fet que les presons s’estan omplint de traïdors, ¿podem dubtar que Kubrick i Douglas i Dalton Trumbo estan pensant en l’aberrant cacera de bruixes del senador MacCarthy? *Espartaco* esdevé, així, una poderosíssima paràbola política sobre el segle XX (com ho va ser un altre extraordinari film insuficientment valorat: *Los profesionales* de Richard Brooks).

Igualment, el rigor històric amb què s’oposen formes i maneres de govern (dictadura/democràcia; Imperi/República) i classes socials (patricis/plebeus; esclaus/libertats) situa *Espartaco* al mateix nivell d’obres tan lúcides i honestes en els seus plantejaments com *El político* de Robert Rossen, *El último hurra* de John Ford o *Julio César* de Joseph L. Mankiewicz. (En aquest sentit, és il·lustratiu recordar la superba interpretació de Charles Laughton en el paper de Graco, ambigu i humà alhora, per qui és millor un règim corrupte que garanteix la llibertat del poble que no un règim tirànic que l’esclavitzi).

Però per damunt de cap altra consideració, *Espartaco* és cine en estat pur que ens restitueix imatge rere imatge una realitat històrica i humana trasbalsada de patetisme i que ens recorda que el que se’ns ofereix des de la pantalla és abans que res un “art de la mirada”

Serveixi com a homenatge i recordatori l’esment d’algunes seqüències: la del primer encontre, fet d’escarrufadors silencis, entre Espàrtac (Kirk Douglas en una de les més superbes interpretacions de tota la seva carrera) i Varínia (una meravellosa Jean Simmons); la inoblidable escena d’amor al bosc -pur recés bucòlic enmig de tanta violència- on totes les convencions i els trucatges i transparències descaradament evidents no aconsegueixen entelar l’emoció i intimisme del moment; la conversa entre Antoninus (Tony Curtis) i Espàrtac durant la nit abans de la mort de tots dos; la conversa entre Crasus i Varínia: escena clau de la pel·lícula per la reveladora comprensió de la seva tortuosa psicologia, la seva luxuriosa ambició de poder, la inutilitat dels seus esforços per comprendre alguna cosa el sentit de la qual se li escapa i que no entendrà mai, la seva por malaltissa a què la llegenda d’Espàrtac pugui suposar l’aniquilació de les sagrades i inviolables -segons ell- tradicions de l’Imperi; la del suïcidi de Graco, resolta amb un sentit de l’elegància i de la ironia magnífics, són fragments, autèntics *morceaux de bravure* que fan d’*Espartaco* un film que es pot contar i que resulta imprescindible veure: ministeri i privilegi del cine. I, per damunt de totes, aquella seqüència -que mereixeria figurar a qualsevol antologia dels moments més sobriament estremidors de la història del cine- en la qual el protagonista i gladiador negre -un imponent Woody Strode- en els instants anteriors al seu enfrontament mortal en l’arena del circ, s’observen, es guaiten, s’interroquen amb el simple poder de la mirada, sense dir cap paraula...

Malgrat el mateix Kubrick per no tenir gaire estima per l’esmentat film i malgrat que jo no pugui suportar alguns dels seus films, que els incondicionals defensors de la seva obra consideren el punt més alt del cine modern, sí que estic disposat a admetre, a cada nova visió d’*Espartaco*, que també Stanley Kubrick va tenir el seu moment de glòria en el qual “va poder” i “va aconseguir” regnar. □